

Prikaz knjige: Specijalna edukacija zasnovana na dokazima: bihevioralne tehnike

Autori: Nenad Glumbić, Branislav Brojčin, Mirjana Đorđević

Haris MEMIŠEVIĆ*

Univerzitet u Sarajevu – Pedagoški fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Glumbić, N., Brojčin, B., & Đorđević, M. (2018). *Specijalna edukacija zasnovana na dokazima: bihevioralne tehnike*, 24 cm, 240 str. ISBN: 978-86-6203-113-6.

Monografska publikacija *Specijalna edukacija zasnovana na dokazima: bihevioralne tehnike* autora prof. dr Nenada Glumbića, prof. dr Branislava Brojčina i doc. dr Mirjane Đorđević objavljena je 2018. godine, a izdavač je Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar (ICF). U koncipiranju ove monografije su djelimično korišteni i rezultati istraživanja na projektu “Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću” (evidencioni broj 179017) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Knjiga ima 240 stranica i sadržajno je podjeljena na 10 poglavlja, pored *Uvodne reči*, *Indeksa pojmova* i *Indeksa imena*. Nakon svakog poglavlja naveden je spisak korištene literature koja je uglavnom pisana na engleskom jeziku, uz manji broj referenci napisanih na španskom, portugalskom i ruskom. U pisanju knjige korištene su i reference domaćih autora i autora iz susjednih zemalja, uključujući i dovoljan broj autocitata. Autori kroz ovu monografiju na sveobuhvatan i originalan način analiziraju veliki broj raznovrsnih bihevioralnih tehnika, značajnih za praktičan rad, prvenstveno u oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije, ali i u drugim srodnim poljima. U skladu sa tim daju veliki stručni i naučni doprinos obrađujući temu bihevioralnih pristupa zasnovanih na dokazima, koja je na našem govorno-jezičkom području bila prilično zanemarena.

* Haris Memišević, hmemisevic@gmail.com

U *Uvodnoj reči* autori ukazuju na to da se u aktuelnoj edukacijsko-rehabilitacijskoj praksi u našim uslovima i dalje dešava da se metod rada bira na osnovu intuitivnih ubjeđenja ili ličnih sklonosti edukatora, a dosta rijetko izbor proističe iz rezultata relevantnih istraživanja. Stoga su u ovoj monografiji prikazane najznačajnije bihevioralne tehnike, zasnovane na dokazima, koje edukatori (al i drugi profesionalci) mogu primjenjivati bez obzira na užu profesionalnu orijentaciju ili tip ustanove u kojoj rade.

U prvom poglavlju, *Specijalna edukacija zasnovana na dokazima*, autori objašnjavaju koncept specijalne edukacije zasnovane na dokazima. Poseban focus je stavljen na metodološki dizajn studija koje potvrđuju efikasnost pojedinih metoda u oblasti specijalne edukacije i potrebu njihove šire aplikacije. *Principi bihevioralnih intervencija* je naslov drugog poglavlja, u okviru kog se, kratkim osvrtom na istorijski razvoj bihevioralnih tehnika, čitaoci postepeno uvode u složenost tematike kojom se ova monografija bavi. Tročlani model operantnog uslovljavanja, od antecedenta, preko ponašanja do njegovih konsekvenci, ima centralnu ulogu u razumijevanju mnogih bihevioralnih tehnika, zbog čega mu je i posvećena tako detaljna pažnja.

Struktura svakog narednog poglavlja je uniformna, odnosno organizovana je tako da se prvo predstavljaju bazični elementi određene bihevioralne tehnike, zatim precizan opis njene primjene i, na kraju, što daje posebnu naučnu validaciju ovoj publikaciji, studije koje pokazuju efikasnost obrađene tehnike.

U trećem poglavlju, *Potkrepljenje*, autori definišu ovu bihevioralnu tehniku, govoreći o izboru i efikasnosti potkrepljivača, rasporedu potkrepljenja, uz posebno isticanje *diferencijalnog potkrepljenja* kao često korištene tehnike za učvršćivanje poželjnog ponašanja. Poglavlje obiluje praktičnim primjerima i pojašnjenjima, kao i informacijama koje ukazuju na prednosti i ograničenja ove tehnike. Poseban značaj ogleda se u terminološkim razjašnjenjima pojmova *pozitivno* i *negativno* potkrepljenje, koje čak iiskusni edukatori ponekad zamjenjuju.

Kažnjavanje je četvrto poglavlje u kom se opisuju tehnike pozitivnog (*verbalni ukori*, *pretjerana korekcija*, *fizičko obuzdavanje* i *averzivna stimulacija*) i negativnog kažnjavanja (*tajm-aut* i *cijena odgovora*). U ovom poglavlju autori ističu važnost razlikovanja tehnike *kažnjavanja* od postupaka torture i zlostavljanja, pružajući objašnjenja zašto i kada je interesovanje naučne javnosti opalo za intervencije zasnovane na *kažnjavanju*.

U petom poglavlju, *Gašenje*, autori definišu ovu bihevioralnu tehniku, poredeći je sa ostalim sličnim tehnikama (npr. negativnim kažnjavanjem), uz isticanje značaja poznavanja funkcije ponašanja za uspješnu primjenu pomenute tehnike. Dajući primere iz svakodnevnog života autori olakšavaju razumijevanje mogućih primjena *gašenja* i njegove efikasnosti.

Podsticanje je naslov šestog poglavlja u okviru kog autori opisuju različite vrste aktivnosti (*verbalne, fizičke, vizuelne* itd.) kojima se djetetu signalizira kakav odgovor se od njega očekuje, kako bi se povećala vjerovatnoća javljanja prikladne reakcije. Osim različitih vrsta podsticaja, autori nas upoznaju i sa strategijama njihove primjene, kao i efikasnošću ove tehnike kod ispitanika različitih uzrasta i populacija.

U okviru sedmog poglavlja nazvanog *Modelovanje*, opisana je tehnika učenja posmatranjem, odnosno imitacijom modela, uz objašnjavanje faktora koji se dovode u vezu sa uspjehom modelovanja (*karakteristike modela, konsekvence povezane sa ponašanjem, osobine posmatrača*), kao i prikazivanje različitih vrsta modelovanja (*uživo, simboličko, participativno, prikriveno i apstraktno*).

Podučavanje diskriminativnim nalogima je prikazano u osmom poglavlju, kao tehnika koja se dovodi u vezu sa učenjem u visokostrukturiranom okruženju za ovladavanje onim veštinama koje se ne mogu usvajati spontano. Autori u okviru ovog poglavlja objašnjavaju iz čega se sastoji diskriminativni nalog, ističući šta je to što stimulus čini diskriminativnim, kao i kakav je vremenski okvir preporučen za ovu tehniku, kakvu organizaciju prostora zahteva primjena ove tehnike i koje korake treba sprovesti kako bi se obezbjedila generalizacija učenja.

Deveto poglavlje posvećeno je *Ulančavanju*, instrukcionoj tehnici koja je namjenjena učenju složenih veština, sastavljenih od pojedinačnih komponenti koje se izvode jasno utvrđenim redoslijedom. Autori predstavljaju postupke razdvajanja složenih aktivnosti na dijelove, kao i procedure procjene nivoa ovladanosti zadatkom, ujedno nas upoznavajući sa tehnikama *ulančavanja unapred i unazad*.

U posljednjem poglavlju ove monografije autori se bave *naturalističkim bihevioralnim tretmanima* u okviru kojih se osnovni bihevioralni principi inkorporiraju u prirodno okruženje. Dat je kratak opis najpoznatijih metoda u okviru ovog pristupa: *uzgredno podučavanje, paradigma prirodnog jezika, trening ključnih odgovora, učenje u okruženju i procedura scenario-povlačenje*.

Monografija *Specijalna edukacija zasnovana na dokazima: bihevioralne tehnike* autora prof. dr Nenada Glumbića, prof. dr Branislava Brojčina i doc. dr Mirjane Đorđević predstavlja dragocjeno štivo namjenjeno studentima, ali i svim onim profesionalcima koji se u svojoj praksi sreću sa izazovima odabira najadekvatnijeg, i na nauci utemeljenog, tretmana u radu sa osobama sa teškoćama u razvoju. Ova monografija ne samo da informiše čitaoce o tome koje su prakse zasnovane na dokazima primenljive u oblasti specijalne edukacije, već diseminira naučne istraživačke rezultate o tim postupcima i objašnjava postupno načine implementacije navedenih tehnika.